

О. Задоя,
кандидат економічних наук, доцент,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄВРОПИ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ПЕРЕХОДУ ДО ПОЛІЦЕНТРИЗМУ³

Анотація

У статті досліджено ключові напрями підвищення конкурентоспроможності Європейського Союзу в умовах геополітичної невизначеності та формування поліцентричного світового порядку. Проаналізовано роль цифрової трансформації, енергетичної безпеки, оборонної інтеграції та стратегічної автономії як взаємопов'язаних чинників економічної стійкості ЄС. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу, що поєднує інноваційний розвиток, зниження зовнішніх залежностей і поглиблення внутрішньої інтеграції для збереження глобальних позицій Європи.

Ключові слова: *Європейський Союз, конкурентоспроможність, геополітична невизначеність, поліцентризм, цифрова трансформація, енергетична безпека, оборона, стратегічна автономія, економічна безпека.*

Abstract

The paper examines the key directions for enhancing the competitiveness of the European Union under conditions of geopolitical

³ Доповідь підготовлена у рамках реалізації міжнародного проекту "Конкурентоспроможність Європи в новій глобальній економіці" № 101176059 – EuCompet – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

uncertainty and the emergence of a polycentric world order. It analyses the role of digital transformation, energy security, defence integration and strategic autonomy as interrelated factors of the EU's economic resilience. The study substantiates the need for a comprehensive approach combining innovative development, reduction of external dependencies and deeper internal integration in order to maintain Europe's global position.

Keywords: *European Union, competitiveness, geopolitical uncertainty, polycentrism, digital transformation, energy security, defence, strategic autonomy, economic security.*

Вступ

Європа зараз перебуває в умовах зростаючої геополітичної невизначеності: війна в Україні, конкуренція між США та Китаєм, наростання гібридних загроз формують поліцентричний світ, де жодна держава не домінує одноосібно. У таких умовах інтерес ЄС полягає в тому, щоб зберегти своє економічне лідерство та глобальний вплив, водночас мінімізуючи вразливості. Згідно з позицією Європарламенту, сучасні виклики оголили критичну вразливість ЄС. Пріоритетне зміцнення оборонного та фінансового секторів розглядається як необхідний фундамент для здобуття стратегічної автономії. Тільки гарантувавши власну безпеку, Союз зможе приймати суверенні рішення та незалежно реалізовувати свій політичний курс [1]. Саме поєднання економічної конкурентоспроможності з високим рівнем безпеки стає ключовим завданням у нових реаліях.

Метою дослідження є визначення стратегічних кроків на європейському рівні задля підвищення конкурентоспроможності Європи в умовах поляризації міжнародної політики. Це передбачає аналіз пріоритетів цифрової трансформації, енергетичної безпеки, оборони та стратегічної автономії, а також пропозиції конкретних заходів із використанням досвіду зарубіжних дослідників і офіційних даних.

Виклад основного матеріалу

В сучасному конкурентному світі особливе значення мають здібності економічних моделей швидко та гнучко адаптуватися під динамічні аспекти міжнародного середовища. В першу чергу наразі мова йде про цифрову трансформацію. Цифрові технології стали критичною рушійною силою економічного розвитку. Переважна кількість експертів вважає, що проблема конкурентоспроможності ЄС – це перш за все питання інновацій і продуктивності: ключовими сферами є розвиток штучного інтелекту, хмарних сервісів та високошвидкісного

зв'язку. Наразі Євросоюз відстає від США та Китаю: в ньому бракує світових цифрових «чемпіонів» та великомасштабних ІТ-компаній, що ускладнює конкурентну боротьбу. Дослідження показують, що більшість цифрових продуктів і послуг у ЄС надходять із-за кордону, бо на внутрішніх ринках домінують неєвропейські гравці [2]. Ситуація ускладнюється і браком кваліфікованих фахівців: лише близько 56% європейців мають базові цифрові навички (замість мети 80% до 2030 р.) [3], а ринок хмарних і AI-послуг на 90% контролюють американські компанії [4].

Для подолання розриву Європа активізує свої цифрові ініціативи. Єврокомісія у 2025 р. опублікувала «Звіт про стан Цифрового десятиліття», де наголошується на потребі терміново пришвидшити розвиток цифрової інфраструктури: розгортання волоконно-оптичних мереж та 5G-програм виявилось повільнішим, ніж планувалося [3]. Паралельно вводяться регуляторні акти (Digital Services Act, AI Act тощо), щоб захистити цифрові ринки та прискорити впровадження інновацій. Аналітики пропонують формувати поліцентричну цифрову архітектуру, де європейські виробники телекомунікаційних технологій грають більшу роль, забезпечуючи баланс між суверенітетом і відкритістю [2]. Зміцнення цифрової суб'єктності Європи базується на тріаді ключових ініціатив: впровадженні цифрового євро, розгортанні мережі AI-центрів та масштабній хмарній модернізації бізнесу. У цьому контексті форсована діджиталізація (від освітніх трансформацій до глибоких R&D-розробок у сферах ШІ та кіберзахисту) виступає фундаментальним драйвером виробничої ефективності та глобальної конкурентоспроможності регіону.

Наступна проблематика, яка стала особливо актуальною після початку Росією повномасштабної агресії проти України – це питання енергетичної безпеки. Енергетична незалежність тісно пов'язана з економічною стабільністю та конкурентоспроможністю. ЄС протягом десятиліть залежав від імпорту російського газу та нафти, що стало вразливістю в умовах війни в Україні. На фоні використання енергетики як політичного інструменту лідери ЄС ухвалили проєкт REPowerEU, спрямований на різке скорочення залежності від російських енергоносіїв. За даними Ради ЄС, впровадження нового регламенту щодо поступової заборони імпорту російського газу стало ключовим кроком до досягнення мети REPowerEU – повного звільнення від російських поставок [5]. Нові правила забороняють імпорт трубопровідного та зрідженого газу з РФ, передбачають чітке планування диверсифікації до 2027 р. і навіть штрафи за порушення. Це забезпечить газовому ринку підвищену міцність, резильєнтність та диверсифікацію. Окрім

регуляторних заходів, Єврокомісія мобілізує сотні мільярдів євро на фінансування REPowerEU: близько 300 млрд євро вже спрямовано на проекти вітро- та сонячної генерації, енергоефективності, водневої інфраструктури тощо [6].

Дослідження підтверджують, що такий сценарій може зробити Європу незалежною від російського газу до 2030 р. В одному з енергетичних аналізів прогнозують скорочення попиту на природний газ на 133 млрд м³ – рівно стільки, скільки раніше постачала Росія. Крім того, завдяки програмам відновлюваної енергетики частка «зелених» джерел у загальному енергоспоживанні ЄС може зрости до близько 45% до 2030 р. [7]. Така трансформація зміцнює енергетичну безпеку: наприклад, масове розгортання вітрових турбін і систем акумулювання енергії знижує чутливість енергоринку до зовнішніх шоків. Одночасно ЄС розвиває інфраструктуру диверсифікації (термінали СПГ, міжєвропейські газогони), підвищуючи взаємозв'язок країн – так званий Європейський енергетичний союз. У результаті модернізації енергетики не лише зміцнює безпеку, а й створює нові високотехнологічні галузі в економіці ЄС, підвищуючи її конкурентоспроможність.

Також війна в Україні і неспокій у міжнародних відносинах поставили оборону на чільне місце в стратегії ЄС. Європейський Союз спільно з НАТО переглядає власні оборонні можливості: ухвалені зобов'язання НАТО довести військові витрати до 3,5% ВВП у наступні роки означають істотне нарощення видатків. Європейські країни вже почали збільшувати бюджети оборони і координацію – створені численні спільні проекти (Постійне структурне співробітництво, Фонд оборонних інвестицій, «Озброїти Європу» тощо). Європейський парламент наголошує на необхідності розвитку автономних оборонних можливостей ЄС і закликає до нарощування та координації видатків на оборону, посилення спільних військових спроможностей і підвищення стратегічної незалежності. Звіт ЄП підкреслює, що в поточних умовах Європа потребує потужного, самостійного й ефективного оборонного потенціалу, що дозволить Союзу стати впливовим актором у сфері безпеки [8].

Нестача масштабів європейської військової промисловості і фрагментація ринку підвищують витрати на озброєння. Тому Брюссель просуває створення єдиного оборонного ринку та координацію закупівель. Важливим є також розвиток власних технологій у сферах кібербезпеки, безпілотних систем, космосу та продовження інтеграції оборонної промисловості. Комісія ще у 2023 р. запропонувала «Білу книгу з оборони» – документ, що окреслює потреби в інвестиціях для забезпечення оборонних спроможностей ЄС. У ній містяться

рекомендації щодо масштабних інвестицій і спільних закупівель, щоб закрити важливі прогалини в оснащенні армій [9]. Така концентрація зусиль зміцнює євроатлантичну безпеку і одночасно розвиває високотехнологічні сектори економіки.

Нарешті, ключовим є становлення ЄС як стратегічно автономного гравця. Це поняття позначає здатність Європи самостійно приймати рішення і захищати свої інтереси у світі, але зберігати відкритість для партнерств. Стратегічний компас 2022 р. вже встановлював зв'язок між безпекою та автономією, констатує, що документ посилить стратегічну незалежність ЄС і розширить його можливості для партнерської взаємодії при одночасному захисті цінностей та інтересів Союзу [10]. При цьому концепція відкритої автономії передбачає тісні зв'язки з іншими демократіями. Навіть у торговій політиці після пандемії Єврокомісія почала говорити про відкриту стратегічну автономію, комбінуючи лібералізм з охороною критичних ланцюгів постачання.

На практиці це означає: посилювати інституційне партнерство та єдині ринки, що стають фундаментом конкурентоспроможності. Використання внутрішнього ринку капіталу і технологій, поглиблення економічної інтеграції та стандартизація (наприклад, у регуляції зелених та цифрових технологій) – усе це створює більший внутрішній ринок, де європейські компанії мають вигоди від масштабу. Також розвивається європейський інструментарій – від механізмів спільних закупівель в обороні до Європейського союзу даних у цифровій сфері. Будується й енергетичний союз, де під крилом ЄС країни ділять інфраструктуру та резерви, що підвищує стійкість до шоків. З іншого боку, визнання багатополарності вимагає міжнародної коаліційної роботи [11]. Тобто ЄС має спільно формувати глобальні правила (наприклад, через форуми ОЕСР чи G7) і водночас зберігати можливість самостійного маневру у критичних питаннях (доступ до технологій, енергопостачання, військовій спроможності).

Висновки

Зростання конкурентоспроможності Європи у сучасних умовах передбачає системне рішення на рівні ЄС і держав-членів. Воно включає:

- Масштабне фінансування інноваційних проєктів та розбудова цифрової інфраструктури для зростання продуктивності та скорочення технологічної залежності від інших держав.
- Формування інтегрованого внутрішнього ринку високих технологій та фінансових послуг, що надасть європейським компаніям можливість досягати конкурентних масштабів на глобальному рівні.

- Досягнення енергетичної самодостатності через розширення джерел постачання, прискорену трансформацію енергетики на базі відновлюваних ресурсів та поглиблення співпраці в межах Європейського енергетичного союзу.

- Суттєве зміцнення військового потенціалу та збільшення оборонного фінансування, гармонізація армійських спроможностей, розвиток оборонних технологій для забезпечення здатності Європи до самозахисту як у коаліції з партнерами, так і автономно.

- Координацію політик у стратегічних галузях на засадах відкритої автономії – від кібербезпеки та штучного інтелекту до забезпечення ресурсами й виробничих ланцюгів. Це дозволить ЄС реалізувати єдину стратегічну ціль: підтримувати відкритий ринок і глобальні зв'язки, уникаючи при цьому критичних залежностей від зовнішніх акторів.

Отже, конкурентоспроможність та безпека Європи нероздільні: інвестиції, реформи та інституційна співпраця в усіх згаданих сферах одночасно підвищують продуктивність та зменшують зовнішні вразливості. Лише комплексний підхід, а саме поєднання цифрової модернізації, зеленої енергетики, оборонної інтеграції та гео економічної автономії, забезпечить Європі міцну позицію і стійкий розвиток у епоху поліцентризму.

Список використаних джерел

1. European Parliament. Strategic autonomy and European competitiveness: Security now comes first. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/764371/ECTI_STU\(2025\)764371_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/764371/ECTI_STU(2025)764371_EN.pdf)

2. CERRE. Competitiveness, Digital Transformation and EU Policies. URL: https://cerre.eu/wp-content/uploads/2025/11/CERRE_Competitiveness-Digital-Transformation-and-EU-Policies_Final.pdf

3. European Commission. State of the Digital Decade 2025 report: urgent and bold action needed. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/state-digital-decade-2025-report-urgent-and-bold-action-needed-2025-06-16_en

4. European Commission. Open but Not Powerless: Towards a Common Understanding of EU Digital Sovereignty. URL: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC144908/JRC144908_01.pdf

5. European Consilium. Russian gas imports: Council gives final greenlight to a stepwise ban. URL:

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/01/26/russian-gas-imports-council-gives-final-greenlight-to-a-stepwise-ban/>

6. European Commission. REPowerEU. URL: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en

7. Ah-Voun, D., Chyong, C. K., & Li, C. (2024). Europe's energy security: From Russian dependence to renewable reliance. *Energy Policy*, 184, 113856. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113856>

8. Parliament of Europe. EU must respond decisively to any form of coercion against EU member states. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20260116IPR32444/eu-must-respond-decisively-to-any-form-of-coercion-against-eu-member-states>

9. European Commission. Acting on defence to protect Europeans. URL: https://commission.europa.eu/topics/defence/future-european-defence_en

10. The Diplomatic Service of the European Union. A Strategic Compass for Security and Defence. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en

11. Kholod B., Zadoia A., Zadoia O. Polycentrism of the modern world: a methodology for discovering world leaders. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2020, No. 3, pp.171-176. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2020-3/171>